

Zavadzka T. V. General factors of professional self-realization of preschool tutors determinations. Determinations of general factors, that stimulate or assist personality self-realization at professional activity preschool tutors, were carried out by linear regressive analysis on the models of predication indexes. In this models is appeared "valued orientations" index of the most informing and influential indexes (CAT methodology), that was certain in seventh models from 13, that was examined. In six models to predication were certain influential indexes "external negative motivation" and "activity" as property of temperament. Some signs of syndrome of the emotional burning down, as then the "emotional removed"(four models) and "personality removed"(one model) is also marked among factors that influence on the indexes of professional self-realization.

The predication models are educed that mostly influential dependences on indexes that was determined on diagnostic methodology of "CAT test", it is indexes of "self-esteem"(three models), "self-acceptance", " sensitivity to itself", "spontaneity", "synergy"(all - for one the models). Indexes "external positive motivation" and "internal motivation"(methodology is "Motivation of professional activity ") had insignificant moderate influences.

Keywords: professional activity, tutor, self-actualization, self-realization.

УДК: 159.938

Кокун О.М., Серьогін Ю.В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНИХ ШКІЛ

Кокун О.М. Серьогін Ю.В. Дослідження психологічних чинників професійного самоздійснення вчителів музичних шкіл. Встановлено, що найбільш вагомим чинником професійного самоздійснення вчителів музичних шкіл є рівень внутрішньої професійної мотивації. Цей чинник виявився провідним як щодо усіх трьох узагальнених показників професійного самоздійснення (загальний рівень, рівні внутрішньо- та зовнішньопрофесійного самоздійснення) так і для шести з десяти ознак, які ці рівні складають. Другим за вагою чинником є рівень професійної самоефективності. Додатковими чинниками стали п'ять показників шкал САТ, які характеризують вираженість творчої спрямованості особистості, здатність переживати справжній момент свого життя у всій його повноті, відчуваючи цілісність власного буття – нерозривність минулого, сьогодення і майбутнього.

Ключові слова: самоздійснення, професійне самоздійснення, професійне становлення, чинники самоздійснення, вчителі музичних шкіл.

Кокун О.М. Серегин Ю.В. Исследование психологических факторов профессионального самореализации учителей музыкальных школ. Установлено, что наиболее весомым фактором профессионального самоосуществления учителей музыкальных школ является уровень внутренней профессиональной мотивации. Этот фактор оказался ведущим как для всех трех обобщенных показателей профессионального самоосуществления (общий уровень, уровне внутренне- и внешнепрофессионального самоосуществления), так и для шести из десяти признаков, определяющих эти уровни. Вторым по весу фактором является уровень профессиональной самоэффективности. Дополнительными факторами стали пять показателей шкал САТ, характеризующих выраженность творческой направленности личности, способность переживать настоящий момент своей жизни во всей его полноте, чувствуя целостность собственного бытия – неразрывность прошлого, настоящего и будущего

Ключевые слова: самоосуществление, профессиональное самоосуществления, профессиональное становление, факторы самоосуществления, учителя музыкальных школ.

Постановка проблеми. Істотне змінення внутрішньої сутності діяльності фахівців багатьох професій, що супроводжується постійним зростанням значимості професійної самостійності, автономії, саморозвитку та самоорганізації, природно призводить до збільшення актуальності й феномену професійного самоздійснення, яке інтегрує в собі названі явища, і є однією з найважливіших складових, а для більшості людей – й основною формою особистісного самоздійснення. Тому визначення чинників та сприяння професійному самоздійсненню можна розглядати в якості однієї з найважливіших проблем сучасної психологічної науки [1], [2].

Вихідні передумови. Творчі, як і творчо-педагогічні професії можна віднести до таких, в яких питання професійного самоздійснення постає особливо гостро. Наприклад, батьки приводять своїх дітей в музичні школи або в дитячі школи мистецтв з величезною вірою і надією на те, що саме їхня дитина стане дійсно талановитим визнаним фахівцем, і що цей талант побачить і оцінить якраз той педагог, який сам, являючи собою творчо мислячу особистість, буде здатний донести до душі їхньої дитини усвідомлення і сприйняття кожного заняття як уроку високого мистецтва. Саме такий підхід вчителя і, зокрема, вчителя музики, до розвитку у дитини живого інтересу, глибокого розуміння і любові до музики й до мистецтва в цілому, природно впливає з процесу творчої самореалізації самого педагога як особистості. Він дозволяє виховати в учневі творчу особистість, яка вміє і здатна подолати стереотипність мислення, розвинути в ньому не тільки впевненість у собі стосовно першокласного виконання, а й здатність виразити в музиці себе, свою індивідуальність, своє мислення. Звідси й природно випливають ті вимоги, які ставляться до вчителя музики, від якого суспільство в цілому та і батьки дітей очікують справжнього творчо-педагогічного самоздійснення.

Один із провідних дослідників проблеми самоздійснення А. Gewirth досить стисло визначає його як переведення у дійсність найглибших бажань людини або найгідніших здібностей. Автор зазначає, що пошук гідного людського життя є пошуком самоздійснення [6]. Нами *особистісне самоздійснення* визначено як свідомий саморозвиток людини, в процесі якого розкриваються її потенційні можливості у різних життєвих сферах, результатом чого є постійне досягнення особистісно та соціально значущих ефектів, формування власного "простору життя". *Професійне самоздійснення* – як одна із найважливіших форм життєвого самоздійснення характеризується високим рівнем розкриття особистісного потенціалу фахівця в обраній професії, розвитком його здібностей, взаємопоєднанням із професією, повсякчасною затребуваністю його професійної кваліфікації, широким використанням його професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями [5].

У професійному самоздійсненні виділено дві загальні *форми*:

- внутрішньо-професійна (професійне самовдосконалення, спрямоване на підвищення професійної компетентності та розвиток професійно-важливих якостей), яку визначають такі ознаки як потреба у професійному вдосконаленні, наявність проекту власного професійного розвитку, переважаюче

задоволення власними професійними досягненнями, постійна постановка нових професійних цілей та формування власного "життєво-професійного простору";

- зовнішньо-професійна (досягнення значущих здобутків у різних аспектах професійної діяльності), якій, у свою чергу, відповідають ознаки досягнення поставлених професійних цілей, визнання досягнень фахівця професійним співтовариством, використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями, розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії, вияв високого рівня творчості у професійній діяльності [5].

Мета статті. Статтю присвячено викладенню результатів емпіричних досліджень, спрямованих на визначення психологічних чинників професійного самоздійснення вчителів музичних шкіл.

Виклад методики і результатів досліджень. Дослідження проводилось на базі дитячої музичної школи № 26 м. Києва за участю усіх 25 педагогів школи. В ньому було використано Опитувальник професійного самоздійснення (О.М. Кокун) [4], Шкалу самоефективності Р. Шварцера та М. Єрусалема, Методику К. Замфір у модифікації А. Реана "Мотивація професійної діяльності", Самоактуалізаційний тест Е. Шострома (САТ).

Визначення чинників професійного самоздійснення засновувалося на використанні процедури лінійного регресійного аналізу (метод Stepwise).

В якості найбільш вагомого чинника досягнення вчителями музичних шкіл високого загального рівня професійного самоздійснення було визначено рівень внутрішньої професійної мотивації (таблиця 1). До другої регресійної моделі ввійшов ще рівень професійної самоефективності.

Таблиця 1

Регресійна модель предикації «загального рівня професійного самоздійснення» вчителів музичних шкіл

Модель	R	R ²
1	0,66	0,43
2	0,77	0,55

Предиктори: 1) «внутрішня професійна мотивація»; 2) № 1 та «рівень професійної самоефективності».

Побудовані моделі відзначаються достатньо високою інформативністю – наявністю достатньо високих коефіцієнтів множинної кореляції ($R = 0,66$ у першій моделі, $R = 0,77$ – у другій) та кількості поясненої дисперсії (відповідно, $R^2 = 0,43$ та $0,55$). Тобто, у загальному плані, найбільш вираженими передумовами професійного самоздійснення вчителів музики можна вважати високе значення для них самого змісту здійснюваної педагогічної діяльності, а також здатність ефективно організувати та здійснити таку діяльність.

Щодо внутрішньо-професійного самоздійснення було побудовано чотири моделі (таблиця 2), які вирізняються ще більшою інформативністю ($R = 0,66 - 0,89$ і $R^2 = 0,44 - 0,80$).

Як і у попередньому випадку, основними чинниками внутрішньо-професійного самоздійснення вчителів музики стали внутрішня професійна мотивація та професійна самоефективність. Також до них додалися два показники шкал САТ – креативності та компетентності в часі. Це свідчить про важливість саме для внутрішньо-професійного самоздійснення цих фахівців ще й високої вираженості творчої спрямованості їх особистості та здатності переживати справжній момент свого життя в усій його повноті, відчуючи цілісність власного буття – нерозривність минулого, сьогодення і майбутнього.

Таблиця 2

Регресійна модель предикації внутрішньо-професійного самоздійснення вчителів музичних шкіл

Модель	R	R ²
1	0,66	0,44
2	0,80	0,62
3	0,85	0,72
4	0,89	0,80

Предиктори: 1) «ступінь задоволеності своєю професією і роботою»; 2) № 1 та «рівень професійної самоефективності»; 3) №№ 1-2 та шкала креативності тесту САТ; 4) №№ 1-3 та шкала компетентності в часі тесту САТ.

Зовнішньо-професійне самоздійснення вчителів музичних шкіл, як показали результати регресійного аналізу, зумовлюється переважно дією лише одного провідного чинника (таблиця 3) – внутрішньою професійною мотивацією.

Таблиця 3

Регресійна модель предикації зовнішньо-професійного самоздійснення вчителів музичних шкіл

Модель	R	R ²
1	0,56	0,31

Предиктор: «внутрішня професійна мотивація».

При цьому, хоча побудована модель є цілком інформативною, вона все ж дещо поступається попереднім моделям ($R = 0,56$; $R^2 = 0,31$).

Далі розглянемо визначені регресійним аналізом чинники для різних ознак внутрішньо- та зовнішньо-професійного самоздійснення вчителів музичних шкіл.

Для такої ознаки *внутрішньо-професійного* самоздійснення як "потреба у професійному вдосконаленні" було побудовано три достатньо високоінформативні моделі ($R = 0,53 - 0,79$; $R^2 = 0,28 - 0,62$). Крім "звичних" вже таких двох основних чинників внутрішньо-професійного самоздійснення як внутрішня професійна мотивація та професійна самоефективність, до третьої моделі ввійшов також показник САТ – шкала "прийняття агресії". Це свідчить, що професійне вдосконалення педагогів музичного профілю зумовлюється крім перева-

жною вмотивованістю їх роботи ще й самим змістом педагогічної діяльності, здатністю ефективно її організувати та здійснювати, а також здатністю приймати своє роздратування, гнів і агресивність як природний прояв людської природи, за умови їх не антисоціальної спрямованості.

Так само до третьої моделі ознаки "переважаюче задоволення власними професійними досягненнями" ввійшов інший показник САТ – шкала "підтримки". Це свідчить, що професійне вдосконалення педагогів музичного профілю зумовлюється, крім переважаючою вмотивованістю їх роботи самим змістом педагогічної діяльності та здатністю ефективно її організувати та здійснювати, ще й незалежністю їх цінностей і поведінки від впливу ззовні. При цьому, побудовані моделі щодо цієї ознаки вирізняються ще більшою інформативністю, ніж у попередньому випадку ($R = 0,70 - 0,83$; $R^2 = 0,49 - 0,68$).

Ще щодо двох ознак внутрішньопрофесійного самоздійснення було побудовано по одній середньо-інформативній моделі. "Наявність проекту власного професійного розвитку" визначається внутрішньою професійною мотивацією ($R = 0,53$; $R^2 = 0,28$). А "постійна постановка нових професійних цілей" – шкалою "пізнавальних потреб" тесту САТ, яка визначає вираженість потягу до надбання знань про оточуючий світ. І для такої ознаки, як "формування власного "життєво-професійного простору", регресійних моделей побудовано не було.

Для двох ознак зовнішньопрофесійного самоздійснення вчителів музичних шкіл також було побудовано по одній середньо-інформативній моделі з провідним чинником внутрішньої професійної мотивації: "досягнення поставлених професійних цілей" ($R = 0,44$; $R^2 = 0,19$), "використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями" ($R = 0,42$; $R^2 = 0,18$). Ще, щодо ознаки "розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії", до другої моделі додався показник професійної самоефективності ($R = 0,59$ та $0,71$; $R^2 = 0,34 - 0,51$).

До регресійних моделей стосовно ознаки "вияв високого рівня творчості у професійній діяльності" ввійшли лише знайомі з вищенаведеного аналізу показники шкал САТ – "компетентності в часі" та "підтримки". Для ознаки "визнання досягнень фахівця професійним співтовариством", регресійних моделей побудовано не було.

Висновки. Таким чином, результати проведеного дослідження дозволяють стверджувати, що найбільш вагомим чинником професійного самоздійснення вчителів музичних шкіл, серед використаних психодіагностичних показників, є рівень внутрішньої професійної мотивації, тобто високе значення для них самого змісту здійснюваної педагогічної діяльності. Цей чинник виявився провідним як щодо усіх трьох узагальнених показників професійного самоздійснення (загальний рівень, рівні внутрішньо- та зовнішньопрофесійного) так і для шести з десяти ознак, які складають зазначені рівні (потреба у професійному вдосконаленні, наявність проекту власного професійного розвитку, переважаюче задоволення власними професійними досягненнями, досягнення поставлених професійних цілей, використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями, розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії).

Другим за вагою чинником можна вважати рівень професійної самоефективності (здатність ефективно організувати та здійснити професійну діяльність), який на другому місті ввійшов до регресійних моделей, що були побудовані стосовно п'яти з одинадцяти показників самоздійснення.

В якості додаткових важливих чинників професійного самоздійснення вчителів музичних шкіл можна розглядати п'ять показників таких шкал САТ, як "креативність", "компетентність в часі", "прийняття агресії", "підтримка" та "пізнавальні потреби", які характеризують вираженість творчої спрямованості особистості, здатність переживати справжній момент свого життя у всій його повноті, відчувати цілісність власного буття – нерозривність минулого, сьогодення і майбутнього, здатність приймати своє роздратування, гнів і агресивність як природний прояв людської природи, за умови їх не антисоціальної спрямованості, незалежність цінностей і поведінки суб'єкта від впливу ззовні, та потяг до надбання знань про оточуючий світ.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці, на основі отриманих результатів, практичних технологічних підходів, спрямованих на сприяння самоздійсненню вчителів музичних шкіл.

Список використаних джерел

1. Алонцева А.И. Самоосуществление личности в юношеском возрасте / А.И. Алонцева // Вектор науки ТГУ. – 2011. – № 3(6). – С. 23 – 25.
2. Большакова А.М. Особистісна реалізованість людини в онтогенезі: автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 / А. М. Большакова ; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2011. – 36 с.
3. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: Монографія / О.М. Кокун. – К.: ДП "Інформ.-аналіт. агенство", 2012. – 200 с.
4. Кокун О.М. Життєве та професійне самоздійснення як предмет дослідження сучасної психології / О.М. Кокун // Практична психологія та соціальна робота. – 2013. – № 9. – С. 1 – 5.
5. Психофізіологічні закономірності професійного самоздійснення особистості : монографія [Електронний ресурс] / О.М. Кокун, В.В. Клименко, О.М. Корніяка, О.Р. Малхазов [та ін.] ; за ред. О.М. Кокуна. – К.: Педагогічна думка, 2015. – 297 с. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/10038/>.
6. Gewirth A. Self-Fulfillment / A. Gewirth. – Princeton, NJ.: Princeton University Press, 2009. – 235 p.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Alonceva A.I. Samoosushhestvlenie lichnosti v junosheskom vozraste / A.I. Alonceva // Vektor nauki TGU. – 2011. – № 3(6). – С. 23 – 25.
2. Bol'shakova A.M. Osobystisna realizovanist' ljudyny v ontogenezi: avtoref. dys. ... d-ra psyhol. nauk : 19.00.07 / A.M. Bol'shakova; Kласych. pryvat. un-t. – Zaporizhzhja, 2011. – 36 s.

3. Kokun O.M. Psychologija profesijnogo stanovlennja suchasnogo fahivcja: Monografija / O.M. Kokun. – K.: DP "Inform.-analit. agenstvo", 2012. – 200 s.
4. Kokun O.M. Zhyttjeve ta profesijne samozdijsnennja jak predmet doslidzhen-nja suchasnoi' psihologii' / O.M. Kokun // Praktychna psihologija ta social'na robo-ta. – 2013. – № 9. – S. 1 – 5.
5. Psixofiziologichni zakonomirnosti profesijnogo samozdijsnennja osobistosti : monografiya [elektronnij resurs] / O.M. Kokun, V.V. Klimenko, O.M. Korniyaka, O.R. Malxazov [ta in.] ; za red. O.M. Kokuna. – K.: Pedagogichna dumka, 2015. – 297 s. – rezhim dostupu: <http://lib.iitta.gov.ua/10038/>.
6. Gewirth A. Self-Fulfillment / A. Gewirth. – Princeton, NJ.: Princeton Univer-sity Press, 2009. – 235 p.

Kokun O.M., Ser'ogin Y.V. The psychological factors of professional self-fulfilment of music school teachers. The article presents the results obtained from the empirical research aimed at identifying of the psychological factors of professional self-fulfilment of musical school teachers.

It is determines that the most important factor of professional self-fulfilment of musical school teachers is their internal professional motivation. This factor is leading for all three general-ized indicators of professional self-fulfilment (overall self-fulfilment, internal and external profes-sional self-fulfilment) and for six of the ten attributes that make these indicators.

The second most important factor is professional self-efficacy.

Additional factors are five different scales of the Shostrom Inventory for Self-Actualization, which characterize personal creativity; the ability to experience moments of personal life in its en-tirety, integrity of own existence – integrity of the past, the present and the future; the ability to ac-cept own irritation, anger and aggression as a natural expression of the human nature, if they are not anti-social; independence of own values and behaviour without outside influence and the desire to gain knowledge about the surrounding world.

Prospects for further research are to develop, based on the results obtained, practical techno-logical approaches aimed at promoting of self-fulfilment of music school teachers.

Key words: self-fulfilment, professional self-fulfilment, professional formation, factors of self-fulfilment, musical school teachers.

Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – 2017. – Том. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. – Випуск 17. – 179 с.

Головний редактор:

дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор
С.Д. Максименко

Заступник головного редактора: дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор **Н.В. Чепелєва**.

Відповідальні секретарі: канд. психол. наук, ст.н.с. **Н.В. Слободяник** (друкована версія), канд. психол. наук, ст.н.с. **О.Л. Вернік** (електронна версія).

Редакційна колегія:

Моляко В.О., дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Карамушка Л.М.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Смульсон М.Л.**, дійсний НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Кокун О.М.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Максимова Н.Ю.**, доктор психол. наук, професор; **Москаленко В.В.**, доктор філос. наук, професор; **Піроженко Т.О.**, доктор психол. наук, професор; **Швалб Ю.М.**, доктор психол. наук, професор; **Музика О.Л.**, канд. психол. наук, професор; **Кісарчук З.Г.**, канд. психол. наук, ст.н.с.; **Терещук А.Д.**, канд. психол. наук, ст.н.с.

Члени міжнародної редакційної колегії:

Антон Фабіан, професор, доктор габілітований, завідувач кафедри соціальної роботи, Університет Павла Йозефа Шафарика в Кошицях (Словаччина); **Марек Палюх**, професор надзвичайний, доктор габілітований гуманітарних наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки в Інституті педагогіки Жешівського університету (Польща); **Євген Глива**, професор, доктор філософських наук з психології, іноземний член НАПН України, (Австралія); **Роман Трач**, професор, доктор філософських наук, іноземний член НАПН України (США); **Альфред Прітц**, професор, доктор з психології та педагогіки, ректор університету ім. Зігмунда Фрейда (Австрія).

Редакційна рада тому: **Кружева Т.В.** (відповідальний редактор тому), канд. психол. наук, доцент; **Клименко В.В.** доктор психол. наук, професор; **Корніяка О.М.** доктор психол. наук, ст.н.с.; **Завадська Т.В.** канд. біол. наук, ст.н.с.; **Савченко Т.Л.** мол.н.с (відповідальний секретар тому).

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України.
(протокол № 11 від 26.10.2017 р.)*

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 17847-6693ПР від 10.06.2011*

*Збірник внесено до Переліку наукових фахових видань України в галузі психологічних наук
(Наказ МОН України № 1021 від 7.10.2016 р.)*

З М І С Т

<i>Албул В.Г.</i> Засоби розвитку словника у дошкільників.....	3
<i>Болотнікова І.В.</i> Визначення загальних чинників професійного самоздійснення працівників профспілок.....	12
<i>Войтович М.В.</i> Дослідження психологічних чинників професійного самоздійснення шкільних психологів.....	19
<i>Гуменюк Г.В.</i> Теоретико-методологічні підходи до вивчення самоздійснення суб'єкту праці.....	30
<i>Дзвоник Г.П.</i> Визначення загальних чинників психофізіологічного забезпечення професійного самоздійснення менеджерів.....	44
<i>Завадська Т.В.</i> Визначення загальних чинників професійного самоздійснення вихователів дитячих дошкільних закладів.....	57
<i>Кокур О.М. Серьогін Ю.В.</i> Дослідження психологічних чинників професійного самоздійснення вчителів музичних шкіл.....	69
<i>Корніяка О.М.</i> Визначальні чинники професійного самоздійснення викладача вищої школи.....	76
<i>Панасенко Н.М.</i> Дослідження психологічних чинників професійного самоздійснення лікарів.....	90
<i>Підлісна С.В.</i> Інтерактивне навчання як чинник розвитку особистості.....	101
<i>Сабліна Н. В.</i> Значення дослідження темпераменту студентів для оптимізації процесу адаптації.....	110
<i>Савченко Т.Л.</i> Визначення основних психологічних чинників професійного самоздійснення вчителів.....	118
<i>Сердюк Л.З.</i> Структура та функція психологічного благополуччя особистості.....	124
<i>Чайка Г.В.</i> Методологія дослідження особистісної автономії як ключової ознаки самодетермінації особистості.....	133
<i>Чиханцова О.А.</i> Модель життєстійкості особистості.....	142
<i>Шамич О.М.</i> Психологічні особливості самоорганізації особистості в параолімпійському спорті.....	150
<i>Шульга В.В.</i> Гедоністичні переваги сучасної молоді.....	159
<i>Ятчук М.С.</i> Психологічна робота з працівниками Державної кримінально-виконавчої служби України: сучасний стан, проблеми та перспективи	165
Відомості про авторів.....	174